

Book Reviews/Eser Tanıtımları

Gül Özyeğin (2015). *New Desires, New Selves: Sex, Love, and Piety among Turkish Youth* (Yeni Arzular, Yeni Kendilikler: Türk Gençleri Arasında Cinsellik, Aşk, Dindarlık). 384 sayfa. New York: NYU Press. ISBN: 147985381X, 9781479853816.

Cinsellik ve Kendi Olma Süreçleri

Gül Özyeğin'in 2015'te New York Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan *New Desires, New Selves: Sex, Love, and Piety among Turkish Youth* (Yeni Arzular, Yeni Kendilikler: Türk Gençleri Arasında Cinsellik, Aşk, Dindarlık) adlı eseri, sınıf, cinsel yönelim ve dinsel inanç bakımından birbirinden farklı gençlerle yapılan görüşmelere, söyleşilere dayanan bir sosyoloji çalışmasıdır. Bu farklılıkları bir araya getiren ve onları birbirine bağlayan izlek, kimliğin, daha doğrusu, kendiliğin gizlilik ile açıklığın bir oyunu, alışverişi, pazarlığı içerisinde ortaya çıkışıdır.

Sosyolojik yöntem bize yaşanmış, yaşanan hayatlardan gelen bilgiyi kavramsallaştırma imkânı sunar. Yaşanmış hayatlardan ve anlatılardan yola çıkarak, tarihsel bir zaman ve mekanda belli ilişkilerin şekillendirdiği insan toplulukları ve grupları hakkında bilgiye ulaşmamız mümkün olur. Fakat sosyoloji bu kavramsal bilgiyi deneyimle sınanmaya açık tutar. Sosyolojik düşünce, deneyimlerin ve kavramların dinamik bir biçimde birbirini şekillendirdiği bir şantiye alanına benzer; öyle ki bu alanda hiçbir şey zaten hazır bulunmaz ve çoktan tamamlanmış gibi görülmez. Bu yöntem sayesinde hem bir kavramın bir deneyimden nasıl doğduğunu düşünebilir hem de önceden varolan bir kavramı deneyimle sınyayıp yenileme şansına sahip oluruz. Ben bu tanıtım yazısında Özyeğin'in bu yöntemi kullanarak irdelediği kimlik ve kendilik süreçlerine ilişkin felsefi tezi belirgin kılmaya çalışacağım.

Bu kitap Türkiye ile ilgili, fakat aynı zamanda, felsefi bir tez de kuruyor: Özyeğin'in deneyimlerden çıkardığı veya deneyimlerde somutlaştırdığı bu tez temel olarak kendi olma süreçleriyle ilgilidir. Özyeğin'e göre, bu süreçler 'yeni'dir. Araştırmacı, kendi olma süreçlerinde, dinsel, cinsel ve sınıfsal çeşitliliğe bakarken bu süreçleri tarihlendirir; hatta tarihselleştirir. Neo-liberal ekonominin ve değerlerin hakim olduğu bir çağa ait süreçlerdir bunlar. Bununla birlikte, araştırmanın meselesinin, bir dönemi anlatmakla, ona özgü olanı, ayırt edici karakteristiğini ortaya çıkarmakla sınırlanamayacağını düşünüyorum. Özyeğin, dikkatini fenomenolojik bir biçimde, bu kendi olma süreçlerinin nasıl yaşandığına, hakikatle ilişkilerine yöneltiyor. Bu kendi olma süreçlerinde kişinin hakikatinin ne kadar gizli, ne kadar açık olduğuna bakıyor; kişinin hakikati ile toplumsal yasağın ve sırrın nasıl pazarlık ettiğine odaklanıyor. Özyeğin'e göre, kendi olma süreçleri, cinsellikle ve aşkın yaşanma halleriyle iç içe geçmiş, ayrılmaz bir biçimde ilişkilidir. Hatta diyebiliriz ki, kendi olma süreçlerine ilişkin bir çalışma cinselliğe ilişkin bir çalışmadan ayrı tutulamaz, bir cinsellik çalışması olmak zorundadır. Tarihten bağımsız olarak öne süreceğimiz bir hakikat mi bu,

yoksa çağımızın bir görünümü, fenomeni mi? Kendi olma süreçleri cinsel süreçlerden ayrılmazsa, yenilik ve eskilik bunların tarihsel şekillenişine ilişkin bir belirlenimdir:

Kitabın arka planında bulduğum felsefi yaklaşımı biraz daha açmak isterim: Kitabın temel kavramı “kimlik” değil, “kendilik”, yani özdeşlikten, ayrılıktan değil, başka bir şeyden bahsediyoruz. Bununla beraber Özyeğin kendilik (*selfhood*) için de kimlik (*identity*) terimini kullanıyor bazen. Burada Paul Ricoeur’un *Bir Başkası Olarak Kendi (Soi-Meme Comme un Autre)* kitabında yaptığı bir ayrıma başvurmayı faydalı görüyorum: Kendilik olarak kimlik ile kişinin ayrılığı veya özdeşliği olarak kimlik arasındaki ayrım budur. Özyeğin’in kitabı, cinsel kimliğin (*sexual identity*) fiziksel ve psikolojik olarak belirleyici özelliklerinin neler olduğunu ve bunlara dayanarak insanları bir toplumun içinde nasıl konumlandırıldığını tartışıyor. Cinsel kimlik, Özyeğin için, bir ayrılığın, zaman içinde aynı kalanın kurulmasına ilişkin bir kavramdır; aslında bir kişinin fiziksel, psikolojik, bedensel özellikleriyle ilgili olmaktan çok, bir tikelin bir tümelin içinde yerleştirilmesiyle veya bir insanın bir grubun üyesi olarak görülmesiyle ilgili. Kuir kuram da bu cinsel kimlik kavrayışını sorguluyor. Özyeğin’e ve kuir kurama göre, cinsel kimlik bir öz değil, bir sınır kavramıdır. Çekirdeği merkezde değil, sınırlarda yer alır. Cinsel kimlik atfetme de bu sınırların akışkanlığına dayanır; yani zamana, mekana, tarihsel ve siyasi olaylara, farklı toplumsal bağlamlara, ilişkiselliklere bağlı olarak cinsel kimlik atfetme de değişebilir, kadın ile erkek, heteroseksüel ile eşcinsel, hatta heteroseksüel olmayan çeşitliliklerin atfedilmesi böyle anlaşılabilir. Özyeğin’de dikkat çeken jest, “kendilik” ve “kimlik” terimlerini birbirine yakın kullandığı yerlerde aslında cinsel kimliğin bir kendilik olarak okunması gerektiği iması. Eşcinsellikle, bakirelikle, dindartlıkla ilgili söylemi de bunun içine yerleştirmemiz gerekiyor. Örneğin kitap diyor ki: Heteroseksüel bir Türkiyeli kadının evlenene kadar bakire olmayı veya olmamayı seçmesinin genel bir açıklaması aslında yapılamaz. Ailesinin toplumsal cinsiyet normlarını ne kadar desteklediği, kadının anne babasıyla ilişkisinin ne kadar dürüst olabildiği, erkek sevgiliyle ilişkisinin onun için ne kadar güven verici olduğu gibi her kadının kendi biricik olgusallığına ilişkin şartlara bağlı olarak bakireliği konuşmak gerekir. Kendiliği, kişinin kendi hayatına ilişkin anlatısında bekaretle ilgili sınırların nasıl koyulduğunu ve nasıl değiştiğini takip ederek tanıyabiliriz. Bu da tekil bir hikayede sosyolojik veya antropolojik tümelin eğitim, ekonomik sınıf, vs., gibi şartlar veçhesinden bir görünümünü sunar bize.

Özyeğin’in kitabındaki çözümlenmelere baktığımızda ne kimlik politikalarıyla bağlanan bir cinsel kimlik tartışmasıyla ne de bunun nasıl alt üst edileceği sorunsatıyla ilgili olduğunu fark ediyoruz. Temel kavramımız “kendilik”, bir anlatı içinde, ötekiyle cinsel ilişki içinde aranıyor. Aşk ve dindartlık birbirine çok yakın, çünkü bunlar da cinsellikle ilgili şeyler. Aşk, cinselliğe dökülme bile cinsel enerjimizin, arzumuzun başka bir varlığa yönelmesi ve yatırılmasıdır. Dindartlık da bu yaşantıya normatif sınırlar koyar, onu değerlendirmeyi ve düzenlemeyi sağlar. Dindartlık cinselliğin sürekli olarak izlendiği ve kişinin kendiliğinin cinsellik (özellikle de cinsel yasaklar ve ayıplar, nefis vs) bakımından

sorgulandığı bir yaşam tarzıdır. Kişinin kendi cinsel arzusuyla hesaplaşmasının, onu bedensel ve nefsi olmaktan çıkarıp aşkın bir düzeye taşımasının sürekli yeridir din.

Peki neden cinsellik kendi olmak, kendini kurmak, inşa etmek, ortaya çıkarmak süreçlerinden ayrılmaz? Cinsellik hayatın bir parçası değil, bütünüdür; bütün hayatı soru haline getirir demıştır Bataille. Cinselliğin, cinsiyetlenmiş bedenin nasıl yaşandığı ile kişinin kendi olma ile olmama tecrübeleri arasındaki sıkı ilişki, üstüne düşünülmesi gereken bir alan açıyor. Cinsellik tabularıyla, yasaklarıyla ele alındığında, arzumuz ile toplum, kültür, yani, normlar ve değerler dünyasıyla bir pazarlık alanı olarak ortaya çıkıyor. Burada pazarlığı yapılan ve o pazarlığın sonunda şekillenen kendiliktir elbette. Özgürlüğümüzü, hakikatimizi, hayatlarımızın ne kadar yalan, ne kadar gerçek olduğunu bu pazarlık belirler. Arzunun, bedenin normlar ve değerlerle karşılaştığı yerde hiç kimse ne tamamen açık ne de tamamen gizlidir. Açıklık ve gizlilik yere, zamana ve ilişkilere, sahip olduğumuz imkânlarla ve güçlere bağlı olarak değişir. Yüzümüzü kime nasıl, ne kadar göstereceğimiz, bu yüzün kendisini ne zaman, nerede, nasıl bir cephe, görünüş kurarak sunacağı, her tekil durumda tekrar kararlaştırılması gereken ve hayatımızda her daim mevcut olan zor bir sorundur. Görünürlük hiçbir zaman tek celsede çözüme kavuşmayan, her zaman yeniden görülmesi gereken tek davadır. Elbette kimse görünürlüğünü tamamen kendisi denetleyemez; hayat herkesi tüm gizlenme çabasına rağmen belli bir ölçüde açığa vurur. Yine de açığa vurulanın sözle de teyit edilmesi gerekir; söz bilinenin toplumsal varlığa kabulünün anahtarıdır. Toplum, birey başkalarının hakkında verdiği hükme tamamen tabi değilse eğer, konuşulmadığı ve teyit edilmediği sürece yaşanan hakikatten vazgeçme kapısını açık tutar. O halde yüzünü gösterme de gizleme de hem davranış hem de bir tekrar ve teyit olan sözle ilgilidir. Bu kitabın cinsel kimlikle ilgili olmadığını söylemiştik: Özyeğin cinsel süreçler olan kendi olma süreçlerinin sınıf, cinsellik, cinsel yönelim, inanç gibi boyutlarda farklı yaşandığı için farklı süreçler, farklı serüvenler, farklı kimlikler doğurduğunu anlatıyor. Kimlik ile kendilik arasındaki ilişkiyi nasıl kurmalı? Kimlik bir özdeşleştirmeye/özdeşleşmeye dayanıyor. Başkaları tarafından nasıl görüldüğümüzle ilgili. İnsanın fiziksel veya psikolojik özelliklerine dayanan bir sınıflandırmadan çok kişinin bir grubun bir üyesi olarak görülmesiyle, o grubun içine yerleştirilmesiyle meydana geliyor. Kendilik ise başkasıyla ilişkiye, o ilişkinin zamanda dünyada açılan, kısmen kamusallaşabilen kısmen kamusallaşmayan hakikatine ilişkin. Belki de cinsel kimlik ile cinsel kendilik arasında açık uçlu bir diyalektik ilişki bulunduğunu varsaymak gerek, çünkü bunlar toplumsal görünürlüğümüzün başkaları tarafından görülme ve başkalarına kendini gösterme boyutlarıyla ilgilidir; bu iki boyutu biri diğeri olmadan düşünmek mümkün değildir.

Prof.Dr. Zeynep Direk
Galatasaray Üniversitesi
İstanbul-Türkiye
E-posta: zdirek@gsu.edu.tr